

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

**ОСНОВИ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»
З МЕТОДИКОЮ НАВЧАННЯ
(лекційний матеріал)**

Луцьк – 2026

Рекомендовано до друку Методичною радою Луцького педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради (протокол №8 від 02.04.2026.)

Основи інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з методикою навчання (лекційний матеріал)/ упорядниця А. Хомярчук. Луцьк, 2026.

Рецензенти:

Галина ГОЛЯ, доктор філософії галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, старший викладач КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради

Наталія СОНЯК, кандидат педагогічних наук, учителька початкових класів Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 9 Луцької міської ради»

Навчальні матеріали розроблені для здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності АЗПочаткова освіта з метою опрацювання змісту, методів, засобів та форм організації навчання, які послідовно розглядаються у процесі вивчення освітнього компонента «Основи інтегрованого курсу «Я досліджую світ»з методикою навчання» та особливостями використання в Новій українській школі. У збірнику описано як запроваджувати сучасні підходи до навчання (компетентнісний, діяльнісний, особисто-орієнтований); реалізувати очікувані результати нового Державного стандарту освітніх галузей; проектувати, добирати зміст і організовувати сучасні інтегровані уроки курсу «Я досліджую світ» в початковій школі.

Навчально-методичний посібник адресований здобувачам фахової передвищої освіти педагогічних спеціальностей та викладачам, учителям початкових класів.

© А. Хомярчук, 2026

Зміст

Мета і завдання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	4
Методика формування дослідницької діяльності молодших школярів	7
Сучасний урок інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	11
Сучасні методи навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	18
Проектна діяльність на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	21
Формування цілісної картини світу у молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	23
Формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу	25
Формування громадянської та історичної компетентностей молодших школярів при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	27
Формування установки на здоровий і безпечний спосіб життя та розвиток підприємницької компетентності	30
Джерела і література	33

Мета і завдання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

1. Мета інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Об'єктом вивчення традиційної моделі методики викладання навчальних предметів є зміст, методи, засоби та форми організації навчання, які послідовно розглядаються у процесі проходження того чи іншого методичного курсу. Зазначений курс передбачає ознайомлення із цими основними поняттями, їхньою роллю, змістом, особливостями використання в сучасній Новій українській школі.

З урахуванням інтегрованості курс «Я досліджую світ» має інтегровану мету:

- формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі (природнича освітня галузь);
- формування в учня/учениці здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без шкоди для середовища, до використання технологій для самореалізації, культурного й національного самовияву (технологічна освітня галузь);
- формування в учня/учениці здатності до вирішення проблем з використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту; безпечна та відповідальна діяльність в інформаційному суспільстві (інформатична освітня галузь);
- становлення самостійності учня/учениці, його/її соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, розвиток підприємливості, здатності до співпраці в різних середовищах, упевненості в собі та доброчесності для безпеки, добробуту та сталого розвитку(соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь);
- створення умов для формування в учня/учениці власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами (громадянська та історична освітня галузь);
- розвиток математичного мислення дитини, здатностей розуміти й оцінювати математичні факти й закономірності, робити усвідомлений вибір, розпізнавати в повсякденному житті проблеми, які можна

розв'язувати із застосуванням математичних методів, моделювати процеси та ситуації для вирішення проблем (елементи математичної освітньої галузі);

- розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; плекання здатності спілкуватися рідною мовою (якщо вона не українська); формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду (елементи мовно-літературної освітньої галузі).

Водночас головними та основними цілями вивчення інтегрованого курсу в сучасних умовах є ознайомлення з формуванням, розвитком, вдосконаленням предметних та ключових компетентностей учнів і використання одного із засобів – діяльнісного методу.

2. Основні завдання інтегрованого курсу.

Основні завдання інтегрованого курсу:

- сформулювати в учнів елементарні поняття про навколишній світ на основі єдності та взаємозв'язку його складових елементів;
- дати первинне уявлення про систему цінностей, соціально прийнятих норм поведінки та норм безпечної поведінки в соціальному середовищі, про екологічну культуру;
- підготувати здобувачів освіти до подальшої освіти в галузі навколишнього світу в межах суспільних і природничих дисциплін і сформулювати в них прагнення пізнавати навколишній світ самостійно.

3. Зміст і структура навчальних посібників .

Зміст і структура навчальних посібників курсу ґрунтуються на таких принципах:

- наступність, яка спрямована на неперервну й послідовну освіту школярів;
- наочність, яка дає можливість здобувачам освіти встановлювати зв'язки між теоретичним матеріалом і реальним життям, а також отримувати достовірні знання про навколишній світ;
- мати фундаментальність і прикладну спрямованість, яка передбачає засвоєння наукових знань, набуття практичних навичок і визнання здобувачів освіти активними учасниками освітнього процесу;
- виховний аспект навчання, спрямований на забезпечення єдності навчання і виховання;

- колективізм і рольова участь, яка формує в учнів навички спілкування, спільної роботи в парах і групах, уміння розподіляти ролі, брати відповідальність.

«Я досліджую світ» є інтегрованим навчальним предметом, спрямованим на набуття учнями основ природних, суспільних, інформатичних наук, інженерних знань, технологій, пізнавальних і загально-розвивальних навичок, а також на виховання всебічно розвинутої особистості. Він реалізує зміст освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: природничої, технологічної, інформатичної, соціальної та здоров'язбережувальної, громадянської та історичної. Із залученням елементів змісту математичної та мовно-літературної галузей.

4. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти.

Типова освітня програма – документ, що містить комплекс освітніх компонентів, які забезпечують досягнення учнями результатів навчання, визначених державним стандартом для відповідного рівня повної загальної середньої освіти, що затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти розроблено відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти. У програмах визначено змістові лінії: очікувані результати навчання та відповідний зміст кожного навчального предмета чи інтегрованого курсу. Програми побудовано із врахуванням таких принципів:

- дитиноцентризму та природовідповідності;
- узгодження цілей, змісту й очікуваних результатів;
- науковості, доступності і практичної спрямованості змісту;
- наступності і перспективності навчання;
- взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- можливостей реалізації змісту освіти через предмети або інтегровані курси;
- творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Інтеграція - це природний взаємозв'язок наук, навчальних дисциплін, розділів і тем різних навчальних предметів на основі провідної ідеї і провідних положень з глибоким, послідовним, багатогранним розкриттям досліджуваних процесів і явищ.

Мета інтегрованого навчання формування цілісного бачення світу, а також повноцінної мотивації до навчання в молодших школярів, що, за словами

провідного фахівця з теорії та історії педагогіки І. П. Підласого, є «...збагачення змісту особистісно-орієнтованим цікавим матеріалом; задоволення пізнавальних запитів і потреб учнів; організація цікавого спілкування дітей між собою; заохочення виконувати завдання підвищеної складності; гуманне ставлення до всіх учнів; дотримання рівного стилю стосунків між усіма учнями; формування активної самооцінки своїх можливостей; використання ефективної підтримки дитячих ініціатив, підбадьорювання учнів у разі виникнення в них труднощів; виховання відповідального ставлення до навчальної праці; піклування про різноманітність методів і прийомів навчання».

Виходячи з цього, основна мета предмета, що реалізує зміст інтегрованого курсу, - формування соціального досвіду школярів, усвідомлення ними елементарної взаємодії в системі «людина-природа-суспільство», виховання морального й екологічно обґрунтованого ставлення до середовища і правил поведінки в ньому.

Методика формування дослідницької діяльності молодших школярів.

1. Мета дослідницької діяльності.

Мета дослідницької діяльності: стимулювати розвиток інтелектуально-творчого потенціалу молодших школярів через розвиток і удосконалення дослідницьких здібностей і навичок дослідницької поведінки, створення умов для формування і розвитку дослідницьких вмінь молодших школярів. Дослідницьке навчання - вид навчання, в якому продуктивні методи навчання (частково-пошуковий і дослідницький) займають домінуюче положення у порівнянні з репродуктивними (пояснювально-ілюстративним і репродуктивним). Але дослідницьке навчання не виключає репродуктивні методи, а лише знаходить з ними оптимальне співвідношення.

Специфіка дослідницької роботи в початковій школі полягає у систематичному напрямі, який стимулює і коректує роль вчителя. Головне для вчителя – зацікавити дітей, показати їм значимість їх діяльності, вселити впевненість у своїх силах. Це сприяє розвитку інтересу до наукової діяльності. Дослідницька діяльність в початковій школі може здійснюватись на уроках, в позаурочний час, а також під час позакласної роботи.

2. Функції навчально-дослідницької діяльності.

У якості функцій навчально-дослідницької діяльності учнів можна відзначити:

1) навчальну (розширення і актуалізація знань за предметами початкової школи; розвиток уявлень про міжпредметні зв'язки; засвоєння інформаційних технологій і навчання роботі з засобами комунікації; закріплення загальних і спеціальних наукових понять);

- 2) розвиваючу (розвиток інтересу, інтелектуальної ініціативи учнів у процесі засвоєння основних і додаткових освітніх програм; особистісних якостей, творчих здібностей учнів);
- 3) діяльнісну (залучення учнів до самостійної дослідницької діяльності; оволодіння аналітичними, пошуковими, синтезуючими вміннями і навичками виконання наукової роботи; засвоєння творчого підходу до любого виду діяльності тощо);
- 4) стимулюючу (формування установки на престижність занять науковою діяльністю, фундаментальними науками; розвиток в учнів зацікавленості до науково-дослідницької діяльності тощо);
- 5) педагогічну (створення передумов для розвитку в учнів навчального образу мислення, забезпечення сфери змістовного предметного спілкування у дитячому колективі, між тими, хто навчається, педагогами, вченими і спеціалістами; формування розвиваючого освітнього середовища для дитини; співпраця професійному самовизначенню дітей тощо).

3. Завдання дослідницької діяльності

Завдання дослідницької діяльності:

- розвивати в учнів здібності аналітично мислити: класифікувати, порівнювати, узагальнювати зібраний матеріал;
- ознайомити учнів з методами дослідження, їх використанням у власному досліді;
- навчити основам оформлення робіт;
- познайомити з основами використання інформаційних технологій у дослідницькій діяльності;
- формувати досвід виступу на публіці, сприяти формуванню культури мовлення.

Тема обирається, враховуючи інтереси і потреби дитини. Вона може бути: фантастичною, експериментальною, винахідницькою, теоретичною.

4. Етапи дослідницької діяльності.

Етапи дослідницької діяльності:

- вибір теми дослідження;
- актуальність;
- постановка мети і завдання;
- висунення гіпотези дослідження;
- збір матеріалу;
- організація дослідження;
- узагальнення;
- підготовка до захисту, оформлення роботи;
- стимулювання діяльності викладачів і учнів, що беруть участь у творчо-пошуковій діяльності;

- виступ (презентація).

5. Вибір теми навчального дослідження.

Від правильного вибору теми і коректності її формулювання в значній мірі залежить результат роботи. Тема повинна бути цікава дитині і при цьому повинна нести в собі пізнавальний характер.

Теми досліджень можуть бути:

- теоретичні, що передбачають вивчення і узагальнення інформації, фактів, матеріалів, що містяться в різних джерелах (книжках, фільмах тощо);
- експериментальні, зумовлені проведенням власних спостережень та експериментів;
- фантастичні - про неіснуючі, фантастичні об'єкти і явища.

Тема дослідження молодшого школяра повинна бути такою, щоб робота могла бути виконана відносно швидко, так як у силу вікових особливостей здібність довго концентрувати увагу на одному об'єкті в учнів початкової школи обмежена. Спеціалісти у галузі психології творчості часто підкреслюють, що вміння поставити питання (виділити проблему) часто ціниться вище вміння його вирішити. Звичайно, що проблема повинна відповідати віковим особливостям дітей. Це стосується не тільки вибору теми дослідження, але і рівня її висвітлення. Мається на увазі формулювання проблеми і відбір матеріалу для її вирішення. Виконуючи дану роботу з молодшими школярами, педагог повинен усвідомлювати, що за цими дитячими дослідженнями стоять дуже глибокі і у вищому ступені важливі проблеми розвитку інтелектуально-творчого потенціалу особистості дитини.

6. Методи проведення досліджень.

Під час проведення навчальних досліджень учнем дуже важливо, які методи він буде використовувати.

Методи емпіричного рівня:

- спостереження
- інтерв'ю
- анкетування
- опитування
- співбесіда
- тестування
- фотографування
- рахування
- вимірювання
- порівняння.

7. Умови формування дослідницьких вмінь молодших школярів:

- цілеспрямованість і систематичність
- вмотивованість
- творче середовище
- психологічний комфорт
- особистість педагога і допомога батьків
- врахування вікових особливостей і зацікавленості учнів.

8. Особливості проведення досліджень.

У початковій школі діти дуже цікавляться природничими науками, тому часто дослідницькі роботи проводяться у куточку природи, на вулиці. Наприклад, діти вчать не тільки спостерігати за рослинами, а й доглядати за ними. Тобто, виявляти умови, необхідні для швидкого росту і розвитку певного виду рослин. Також це можуть бути дослідження у галузі фізики, хімії, математики, історії. Для дослідницьких робіт у початковій школі найкраще підійдуть теми з розділів "Домашні і свійські тварини", "Всесвіт", "Загадки рідної мови", "Мандрівка в історію", "Чарівні перетворення", "Город на підвіконні" тощо.

Дослідницька робота проводиться як у великих, так і в малих групах, у парах, цілим класом, а також індивідуально. Підготовча робота проводиться за допомогою вправ-аналогій, евристичних завдань, завдань на виявлення, суперечностей, прогнозування, велику роль має проблемне бачення, розроблення схем, алгоритмів, правил. Під час пошуково-дослідницької діяльності здійснюються експерименти, діти вчать працювати з лабораторним приладдям, стають свідками дивовижних перетворень на перший погляд звичайних речей, внаслідок ставляться до них інакше. Цим учні збагачують свій життєвий досвід, підвищується рівень підготовки до навчально-дослідницької діяльності, посилюється внутрішня мотивація, відбувається розширення пізнавальних інтересів, розвивається самостійне мислення, формуються творчі уміння.

Діти під час навчально-дослідницької діяльності оволодівають такими вміннями:

- рефлексивні вміння (осмислення, аналіз, порівняння тощо);
- організаційні вміння (знаходження певних можливостей, визначення мети);
- робити висновки;
- встановлювати практичну і культурну цінність;
- дослідницькі вміння;
- комунікативні вміння.

Дослідницький метод навчання є одним з передових методів у сучасній системі освіти. Він сприяє накопиченню в учнів достовірних конкретно-образних уявлень про навколишню дійсність, фактичних наукових знань, що є основою для наступного їх усвідомлення, збагачення, розкриття причин і взаємозв'язків у навколишньому середовищі. Впровадження навчально-

дослідницької діяльності у навчання учнів молодших класів розвиває у дітей уміння вчитися, дає їм необхідні знання і вміння нового рівня, формує креативність мислення, розширює світогляд дитини, кругозір, прищеплює навички самоорганізації, самоконтролю, розвиває активність, вчить творчо розв'язувати поставлені завдання.

Дослідницька діяльність молодших школярів направлена на пізнання навколишнього світу, відкриття дітьми нових для них знань і способів діяльності. Вона забезпечує умови для розвитку їх ціннісного, інтелектуального і творчого потенціалу, є засобом їх активації, формування зацікавленості до матеріалу, що вивчається, формує предметні і загальні уміння, дозволяє кожному учню побачити себе як людину здібну і компетентну.

Отже, дослідницька робота в початковій школі є прогресивною формою організації освітнього процесу. А пріоритетом сучасної шкільної освіти в Україні є реалізація завдань дослідницької діяльності, бо ж освічений не той, хто багато знає, а той, хто хоче багато знати, і хто вміє здобувати ці знання. Завдання сучасного вчителя допомогти дітям здобути знання. Організуючи дослідницьку діяльність молодших школярів, ми впевнюємося у правоті слів В.О.Сухомлинського: «У душі кожної дитини є невидимі струни. Якщо задіти їх вмілою рукою, вони красиво зазвучать».

Сучасний урок інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

1. Особливості сучасного уроку

Сучасний урок суттєво відрізняється від своїх попередників. У його основі лежить такий підхід до навчання, який зорієнтований на розвиток особистості кожного учня: урок, який ґрунтується на самостійній діяльності учнів, їх самоорганізації, колективній навчальній діяльності.

Сучасний урок — такий, на якому вчитель вміло використовує усі можливості для активного розумового росту учня, глибокого і свідомого засвоєння знань, формування моральних підвалин. І якщо раніше вчитель просто формував нові знання, то тепер слід так організувати навчальний процес, щоб учень сам дійшов потрібного висновку.

Сучасний урок — це урок, який відповідає потребам часу і суспільства.

Виділяють такі критерії сучасного уроку .

- Можливості самореалізації учня. Учень не просто вивчає матеріал, а використовує власний потенціал, виявляє і розвиває свої здібності. Саме через самореалізацію учень освоює особистісно-значущі значення. Однак він повинен розуміти, навіщо і для чого вивчає цей предмет.
- Відкриття нового. Відкривати можна суб'єктивно або об'єктивно нове, але не будь-яку інформацію, а те нове, що відповідає особистісним навчальним потребам, цілям, місії учня в кожній темі, що вивчається. Нове відкривається не тільки для учня , а й для вчителя.

- Створення навчальної продукції. Принцип продуктивності в освіті — основа успіху людини в житті. Якщо учень навчився на уроках створювати освітню продукцію (проекти, моделі, плани, схеми тощо), він у майбутньому зможе бути корисним людям, мати роботу.
- Розвиток компетентностей. Якщо прийняти обов'язковим критерієм сучасного уроку продукцію учнів, то необхідно навчити створювати її. Урок має бути таким, щоб учні стали компетентними в освітніх галузях, які вивчають, мали досвід отримання реального результату.

Сучасний урок, зорієнтований на реалізацію компетентнісного підходу в навчанні, має вирішувати ряд завдань. Це зокрема:

- підвищення рівня мотивації учнів;
- використання суб'єктивного досвіду, набутого учнями;
- ефективне і творче застосування набутих знань та досвіду на практиці;
- формування в учнів навичок здобувати, осмислювати та використовувати інформацію з різних джерел;
- підвищення рівня самоосвітньої та творчої активності учнів;
- створення умов для інтенсифікації освітнього процесу;
- наявність контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання;
- формування моральних цінностей особистості;
- розвиток соціальних та комунікативних здібностей учнів;
- створення ситуації успіху.

Для уявлення про ознаки сучасного уроку пропонуємо порівняльну характеристику традиційного уроку та сучасного уроку НУШ.

Традиційний урок	Сучасний урок НУШ
Увага зосереджена на засвоєнні знань і умінь, а виховання і розвиток школярів часто здійснюються спонтанно, поза керівництвом учителя.	Спрямований насамперед на формування особистості учня.
Головна функція вчителя полягає в передачі учням інформації і створенні умов для її засвоєння. А головна мета діяльності вчителя встигнути виконати все, що заплановано.	Учитель виступає насамперед як організатор навчальної пізнавальної діяльності учнів, як їх помічник і консультант. Він організовує діяльність учнів із пошуку інформації, узагальнення способів дії.
Переважає авторитарного стилю в спілкуванні вчителя з учнями.	Співпраця між учителем та учнем, велика увага до мотивації, діяльності школярів.

Чітке розмежування етапів перевірки, вивчення нового матеріалу і його закріплення. В результаті цього застосування знань і умінь не стає центром навчального процесу.	Центральне місце займає застосування знань і умінь у процесі вирішення навчальних завдань на всіх етапах уроку (засвоєння нового навчального матеріалу, його закріплення і перевірка знань, умінь). У результаті відбувається мовби злиття різних етапів і функцій уроку, їх синтез, спрямований на активізацію навчального процесу.
Фронтальна форма роботи вчителя.	Переважно групова або індивідуальна робота.
Спілкування між учнями в навчальній праці відсутнє. Переважає спілкування: учитель-клас або вчитель-учень.	Відбувається спілкування між учнями у процесі навчальної роботи, організується колективна навчальна діяльність.
Урок строго обмежений навчальним предметом і розкладом.	Сучасні підходи не виключають міжпредметних уроків, проведених двома-трьома вчителями з різних навчальних предметів.
Розвивальним і виховним чинником служить здебільшого зміст освіти.	Поряд зі змістом освіти важливу роль у вихованні та розвитку учнів відіграють методи навчання (наприклад, дослідницький, проблемного навчання) і організаційні форми (надто колективні).
Урок являє собою досить замкнену систему.	Урок тісно пов'язаний з такими формами організації навчання, як екскурсії, польові практикуми, робота на екологічній стежці, у мікрозаповіднику.

Зберігає звичну форму.	Асимілюються деякі елементи, які традиційно вважалися ознакою інших форм і протиставлялися уроку. У результаті виникли такі суперечливі, з точки зору формальної логіки освіти, форми, як урок-семінар, урок-залік, урок-конференція та ін.
Учитель зберігає всі свої функції.	Властиве делегування учням частини функцій учителя: перевірка та оцінювання знань і вмінь, консультування, елементи планування роботи.

Типи уроків : урок засвоєння нових знань, комбінований урок, урок формування вмінь і навичок, урок узагальнення і систематизації.

Структурні елементи уроку:

- організаційна частина;
- актуалізація опорних знань учнів;
- мотивація навчальної діяльності учнів;
- вивчення нового матеріалу;
- первинний контроль сформованості компетенцій учнів;
- закріплення, систематизація та узагальнення знань;
- рефлексія;
- підведення підсумків.

Відмінності у структурі уроків	
Традиційний урок	Сучасний урок
Пояснення теми уроку	
Учитель повідомляє учням, над чим вони працюватимуть	Учитель висуває перед учнями проблему
Повідомлення цілей і завдань	
Учитель формулює і повідомляє учням чого вони мають навчитися	Спільно з учнями чітко формулює тему, мету, завдання уроку за навідними запитаннями
Планування	
Учитель повідомляє учням, яку роботу вони мають виконати, щоб досягти мети	Спільне планування за зразком (пам'яткою)

Практична діяльність учнів	
Під керівництвом учителя учні виконують ряд практичних завдань (частіше застосовується фронтальний метод організації діяльності)	Диференційований підхід спільно з груповими методами підготовки
Здійснення контролю	
Учитель здійснює контроль за виконанням учнями практичної роботи	Вироблення критеріїв перевірки спільно з учнями (алгоритми перевірки)
Здійснення корекції	
Учитель у ході виконання і за підсумками виконаної учнями роботи здійснює корекцію	За виявленими труднощами учнів заповнюються листи самооцінки

Таким чином, підготовка сучасного уроку являє собою ціле спрямоване поєднання наступних елементів, спрямованих на досягнення планованих освітніх результатів:

- педагогічна ситуація;
- зміст навчання;
- технічне оснащення, програмне забезпечення;
- організація навчання в інформаційно-освітньому середовищі уроку.

При цьому кожен сучасний урок конструюється вчителем з урахуванням як загальних, так й індивідуальних особливостей школярів, виходячи з умов і специфіки освітнього закладу, у якому відбуватиметься процес навчання. Проте вимоги до техніки проведення сучасного уроку повинні бути однаковими: певний ритм і темп уроку, оптимальний для учнів класу; сприятливий психологічний клімат на уроці (взаємна доброзичливість, готовність учителя прийти на допомогу учневі тощо); взаємне співробітництво вчителя й учнів, педагогічний такт; використання різних видів діяльності учнів.

2. Ігрова діяльність на уроці.

Гра здійснюється за правилами (приписами), за допомогою яких регулюється її хід. Ігри поділяють:

- за кількісним складом: індивідуальні, групові, колективні;
- за тривалістю проведення: ігри-мініатюри (3-5 хв), ігри-епізоди (5-10 хв), ігри-заняття (30-35 хв);
- за складністю елементарні, які складаються з повторюваних ігрових дій, і складні, які містять комплекси елементарних ігор;
- за використовуваним матеріалом предметні, настільно-друковані та словесні;
- за характером і формою поведінки рухливі, сюжетно-рольові, предметно-

маніпулятивні, конструктивно-будівельні, ігри-розваги;

- за способом проведення комп'ютерні, імітаційно-моделюючі, інтелектуальні ігри.

Ігри, що застосовуються в процесі вивчення навколишнього світу, можна впорядкувати за дидактичним навантаженням:

- ігри, які сприяють формуванню вміння класифікації;
- ігри, мета яких перевірка правильності сформованих уявлень;
- ігри, спрямовані на виявлення природних зв'язків, сутності явищ;
- ігри, які сприяють формуванню умінь орієнтуватися на місцевості, користуватися картою.

Ігри-подорожі. У грі можуть як повідомлятися нові для учнів відомості, так і перевірятися вже наявні знання. Гру-подорож зазвичай проводять після вивчення теми або кількох тем розділу з метою виявлення рівня знань учнів. Учасники подорожують пішки, на літаку, кораблі за певним маршрутом, що складається зі станцій. Такими станціями можуть бути природні об'єкти свого краю, історичні об'єкти (подорожі в минуле, подорож на «машині часу») тощо. На кожній станції школярі виконують завдання, відповідають на запитання та отримують відповідні бали. Перемагає команда, яка набрала більшу кількість балів.

Рольові ігри. Значне емоційне навантаження несуть рольові ігри, у яких діти на основі власних вражень творчо відтворюють відносини у світі природи, людей, стосунки людини з природними або соціальними об'єктами. У процесі рольової гри уточнюються, поглиблюються і систематизуються раніше набуті дітьми знання, закріплюються вміння застосовувати їх як у навчальній, так і в життєвій ситуаціях. Слід пам'ятати, що рольові ігри, як правило, потребують серйозної підготовки і не можуть проводитися часто.

Сюжетна гра не займає багато часу, діти з цікавістю і увагою стежать, беруть участь у ній. Форма гри може бути колективною. Особливість сюжетної гри в тому, що учні виконують ролі, а самі ігри наповнені глибоким і цікавим змістом, відповідними завданнями, що озвучив учитель.

Можна використовувати ігри екологічного характеру, коли діти виступають в ролі екологів, директорів підприємств, які вирішують екологічні проблеми. Наприклад, діалог від імені тварин і рослин. Учні можуть виконувати ролі фахівця сільського господарства чи рибоохорони, ученого (орнітолог, кінолог), продавця магазину тощо. Ролі, які ставлять учнів у позицію дослідника, переслідують не лише пізнавальні цілі, а й професійну орієнтацію. У процесі такої гри створюються сприятливі умови для задоволення широкого кола інтересів, бажань, запитів, творчих прагнень учнів.

Конструктивні ігри пов'язані з моделюванням, проєктуванням будь-яких природних, виробничих об'єктів, систем, територій.

У технології навчального процесу на основі гри виокремлюють чотири етапи.

1. Орієнтація. Учитель представляє досліджувану тему, дидактичне завдання, знайомить з основними уявленнями, які в ній використовуються, дає характеристику ігрових правил, імітації, загального ходу гри. (Правила гри приписи, що встановлюють логічний порядок гри; через правила учитель доводить до дітей свої педагогічні вимоги, регулює хід гри).

2. Підготовка до проведення. Учитель складає сценарій на основі ігрових завдань, правил, ролей, ігрових дій і процедур, правил підрахунку балів. Іде розподіл між учасниками гри, проводиться пробний «прогін» гри в скороченому вигляді.
3. Проведення гри. Учитель організовує проведення самої гри, по ходу фіксує ігрові дії, роз'яснюючи складні ситуації.
4. Обговорення гри (підсумок). Учитель дає оглядову характеристику ходу гри. Обговорюються складнощі, які виникли. Педагог спонукає дітей до рефлексії аналізу своїх власних дій, вчинків, мотивів, учить співвідносити їх загальнолюдськими цінностями, а також з діями, вчинками, мотивами інших людей. Особлива увага приділяється порівнянню імітації з відповідними явищами реального світу.

3. Лепбук - сучасний спосіб організації навчальної діяльності з молодшими школярами.

Лепбук — сучасний спосіб організації навчальної діяльності з молодшими школярами. Це гра, творчість, пізнання та дослідження нового, повторення й закріплення вивчення, систематизація знань і просто цікава форма навчання. Лепбук у дослівному перекладі з англійської «наколінна книга». Сучасний лепбук багатофункціональна папка-складанка, що містить безліч наклеєних картинок, стандартних кишеньок, кишеньок-гармошок, вкладок, об'ємних аплікацій, дверцят і віконць, що відкриваються, та інших видів різноманітного дидактичного матеріалу за темою лепбука. Фактично лепбук це яскраво оформлений і чітко структурований тематичний посібник, що відповідає віковим особливостям дітей. Лепбук має особливість згортатися і займати мінімум місця для зберігання та розгортатися в об'ємну папку для роботи групи дітей одночасно. Лепбук можна використовувати для будь-яких освітніх занять.

Лепбук - це навчальний посібник, тому його зміст має відповідати певним вимогам. Робота над створенням лепбука аналогічна роботі над проектом і проходить у певній послідовності:

- вибір теми;
- визначення, що вже відомо по темі, складання плану пошуку нової інформації;
- опрацювання макету книги;
- вивчення теми, підбір матеріалу та оформлення лепбука.

Головна умова: вся інформація, зібрана в лепбуці, повинна відповідати певній темі. Весь матеріал, який дитина повинна засвоїти, подається у вигляді малюнків, невеликих текстів, схем, графіків, віршиків, ігор тощо.

Залежно від призначення можуть виготовлятися лепбуки: навчальні, ігрові, вітальні, святкові, автобіографічні.

Сучасні методи навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

1. Визначення і ознаки методів навчання.

Метод навчання - це спосіб цілеспрямованої взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, яка включає управлінські дії учителя (планування, організація, стимулювання, контроль, коригування, аналіз і оцінювання результатів) та навчально-пізнавальні дії учнів (засвоєння і застосування компонентів змісту навчального предмета, самоуправління), що забезпечує освіту, розвиток і виховання особистості кожного школяра.

Головні ознаки методів навчання:

- спосіб отримання інформації та оволодіння учнями вміннями і навичками;
- спосіб спільної діяльності вчителя і учнів, керівництва навчально-пізнавальною діяльністю учнів;
- сукупність упорядкованих прийомів, дій і операцій, достатніх для отримання результатів спільної діяльності вчителя і учнів;
- спосіб і форма руху змісту навчального матеріалу за правилами індуктивної чи дедуктивної логіки його розгортання;
- спосіб і рівень руху пізнавальної самостійності й активності учнів, спосіб стимулювання і мотивації учіння, спосіб емоційних переживань, спосіб формування оцінних суджень.

2. Характеристика словесних методів навчання.

Під час використання словесних методів у процесі навчання джерелом знань стає слово. Усі словесні методи можна розподілити на монологічні (розповідь, пояснення) та діалогічні (бесіда).

Пояснення - словесне тлумачення понять, явищ, принципів дій приладів, наочних посібників, слів, термінів тощо. Метод пояснення переважно використовують під час викладання нового матеріалу, а також у процесі закріплення, особливо тоді, коли вчитель бачить, що учні щось не зрозуміли.

Розповідь - послідовне розкриття змісту навчального матеріалу. У структурі розповіді можна виділити три частини: вступна (створення проблемної ситуації - зав'язки); основна (розкриття основного змісту - кульмінація); заключна (розв'язання проблеми). Види розповіді за характером викладу основного матеріалу: розповідь-опис; розповідь-оповідання; розповідь-пояснення; розповідь-міркування.

Бесіда - метод навчання, що передбачає запитання - відповіді. За призначенням у навчальному процесі розрізняють:

- вступну бесіду, яку проводять з учнями як підготовку до лабораторних занять, екскурсій, до вивчення нового матеріалу;
- бесіду-повідомлення, що базується переважно на спостереженнях, організованих учителем на уроці за допомогою наочних посібників,

записів на дошці, таблиць, малюнків, а також на матеріалі текстів літературних творів, документів;

- бесіду-повторення використовують для закріплення навчального матеріалу; контрольну бесіду - для перевірки засвоєних знань.

3. Характеристика наочних методів.

Наочний метод - візуально-чуттєве сприйняття предметів та явищ навколишнього світу в їхньому натуральному або штучному, символічному зображенні. Особливість цих методів і явищ, конкретних образів, які безпосередньо сприймають учні. До таких методів належить ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.

Ілюстрування - використання у навчальному процесі наочності (плакатів, карт, рисунків на дошці, картин та ін.) для оптимізації засвоєння знань. У навчальному процесі нерідко ілюструють натуральні предмети (рослини, тварин, мінерали, техніку та ін.), зображення об'єктів, які вивчають (фотографії, картини, моделі та ін.), схематичні зображення предметів вивчення (географічні, історичні карти, графіки, схеми, діаграми тощо). Такі ілюстрації допомагають учням ефективніше сприймати навчальний матеріал, формувати конкретні уявлення, точні поняття.

Демонстрування - використання приладів, дослідів, технічних установок та ін. Цей метод ефективний, коли всі учні мають змогу сприймати предмет або процес, а вчитель зосереджує їхню увагу на головному, допомагає виділити істотні сторони предмета, явища, роблячи відповідні пояснення. Під час демонстрування дію. складного механізму розчленовують на елементи, щоб докладно ознайомити учнів з окремими процесами, які відбуваються одночасно. Демонструючи діючі моделі, виробничі процеси на підприємстві, слід подбати про дотримання правил техніки безпеки. Учитель повинен забезпечити всебічний огляд об'єкта, чітко визначити головне, детально продумати пояснення, залучати учнів до пошуку потрібної інформації.

Спостереження - це цілеспрямоване, планомірне сприймання об'єктів навколишньої дійсності, яке підпорядковане конкретно визначеним цілям й потребує вольових зусиль. Учень не просто повинен слухати, а прислухатись, не просто дивитись, а придивлятись, всебічно розглядати об'єкт, щоб створити необхідне уявлення про нього. Спостереження - це суб'єктивна діяльність, оволодіння якою призводить до формування уміння спостерігати.

4. Характеристика практичних методів навчання.

Практичні методи навчання використовують для безпосереднього пізнання дійсності, поглиблення знань, формування вмінь і навичок. До них належать: вправи, дидактичні ігри, моделювання, проєктування, спостереження, дослід і практична робота.

Вправи передбачають багаторазове повторення певних дій і спрямовані на відпрацювання предметних та інтелектуальних умінь. Вправи можуть бути

конструктивними, аналітичними та творчими. Конструктивні вправи - це самостійні вправи дітей з різним матеріалом, які вони виконують після пояснення вчителя (робота з приладами, глобусом, орієнтування за картою). Аналітичні карти - вправи на відпрацювання інтелектуальних умінь (аналіз, порівняння, на встановлення причинно-наслідкових зв'язків).

Творчі вправи - виконання учнями самостійних дій на основі набутих раніше способів діяльності ("перетвори", "домалюй", "склади", "придумай"). Робота з картографічними посібниками та глобусом належить до методу вправ.

Дидактична гра природничого змісту спрямована на організацію засвоєння чи закріплення природничих знань і вмінь у процесі ігрової діяльності. Структура дидактичної гри передбачає наявність таких елементів: дидактичні та ігрові завдання, ігровий задум, правила, ігрові дії, навчальне виконання задачі, результат.

Навчальний дослід - це елементарний навчальний експеримент. Він, як і спостереження, є одним з важливих методів пізнання природи, накопичення чуттєвого досвіду. Інформація, здобута в такий спосіб, є основою певних теоретичних висновків, узагальнень, встановлення закономірностей або підтвердження вже засвоєних.

5. Інтерактивні методи.

Інтерактивне навчання - це насамперед діалогове навчання, у процесі якого здійснюється взаємодія вчителя та учня з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учня. Інтерактивне навчання передбачає фронтальну роботу учнів. Найефективніші результати можна отримати під час організації роботи учнів малими групами. Інтерактивне навчання має на меті створення умов для залучення всіх слухачів до процесу пізнання; надання можливості кожному слухачеві розуміти і рефлексувати з приводу того, що він знає і думає; вироблення життєвих цінностей; створення атмосфери співпраці, взаємодії; розвиток комунікативних якостей.

Інтерактивні методи поділяються:

- кооперативного навчання: робота в парах, робота в групах, коло ідей, акваріум, ротаційні трійки;
- колективно-групового навчання: мікрофон, мозковий штурм, ажурна пилка, навчаючись – учусь, незакінчені речення, дерево рішень;
- технології ситуативного моделювання: імітаційні ігри, рольова гра, судове слухання, громадські слухання;
- технології опрацювання дискусійних питань: займи позицію, шкала думок, дискусія, зміни позицію, оцінювальна дискусія, дебати.

Проектна діяльність на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

1. Характеристика поняття «метод проектів».

У педагогічній науці поняття «метод проектів» визначається як певний спосіб цілеспрямованої реалізації процесу навчання, досягнення поставленої мети. Метод проектів як форма продуктивного навчання надає можливість на основі практичного життєвого досвіду, професійного пошуку розв'язувати соціальні, освітні психологічні і культурні проблеми. Застосування методу проектів у освітньому процесі покращує ефективність засвоєння та усвідомлення знань суб'єкта навчання, сприяє формуванню вмінь працювати з інформацією, аналізувати, систематизувати, узагальнювати, встановлювати асоціації з раніше вивченим, робити висновки, висувати ідеї, знаходити варіанти розв'язання проблеми, передбачати можливі наслідки рішень, обґрунтувати власну думку, знаходити компроміс, прогнозувати результати своєї діяльності.

Проект – творча робота, під час якої школярі продовжують поповнювати знання і формувати вміння, необхідні для виконання роботи на базі попередніх розділів курсу, порівняльного дизайн-аналізу виробів із сучасними аналогами. Саме при виконанні творчих проектів учні виявляють свої професійні здібності, отримують первинну спеціальну підготовку, в результаті чого у них формується усвідомлений професійний намір.

У результаті проектної діяльності повніше забезпечуються сучасні вимоги до розвитку учнів. Виконуються і освоюються не тільки конкретні трудові дії, вирішуються різноманітні конструкторсько-технологічні й технічні завдання, що виникають у процесі виконання проектів, аналізуються чинники, що впливають на конструкцію, форму, дизайн об'єктів праці (моделей, виробів).

2. Етапи роботи над проектом.

При організації та виконанні навчальних проектів слід дотримуватись певних етапів:

- Організаційно-орієнтований. Функції вчителя полягають у підвищенні мотивації учасників, формуванні мікрогруп, наданні допомоги у визначенні мети і завдань проекту, розробці плану реалізації ідеї, визначенні критеріїв оцінки діяльності на всіх етапах. Завдання учня полягають: у визначенні мети і завдань проекту, розробці плану роботи, пошуку необхідної для початку роботи інформації.
- Технологічно-реалізаційний. Учитель: консультує щодо змісту проекту, допомагає в систематизації, узагальненні матеріалів, знайомить з правилами оформлення проекту, стимулює розумову активність учнів, відстежує практичні дії виконавців і оцінює проміжні результати кожного учасника, проводить моніторинг спільної діяльності. Учень: збирає,

аналізує, систематизує інформацію, обговорює її в мікрогрупах , висуває і перевіряє гіпотези , виконує практичну частину проєкту, виготовляє виріб, оформляє макет або модель проєкту , проводить самоконтроль.

- Результативно-узагальнювальний. Учитель консультує з питань підготовки звіту про виконану роботу, процедури захисту проєкту, виступає в ролі експерта, аналізує виконану роботу, оцінює внесок кожного з учасників. Учень, зі свого боку, оформляє необхідну документацію за результатами проєкту, готує презентацію результатів роботи.
- Презентативно-творчий. Учитель оцінює результати роботи. Учень, готуючи презентацію, повинен доповісти з таких основних питань: вступ (тема, мета, завдання навчального проєкту), результати навчального проєкту, висновки.

3. Вимоги до захисту проєкту.

Порядок проведення захисту та вимоги до виступу:

- повідомити тему творчого проєкту;
- повідомити мету творчого проєкту;
- обґрунтувати потреби даного проєкту;
- розкрити поставлені перед собою завдання: конструкторські, технологічні, екологічні, естетичні, економічні і маркетингові;
- дати коротку історичну довідку з теми проєкту;
- розповісти про хід виконання проєкту;
- розповісти про економічну доцільність виготовлення виробів і наочності;
- розповісти про рішення екологічних завдань;
- зробити висновки по темі проєкту (досягнення поставленої мети, результати вирішення поставлених завдань, що учень чи учениця дізналися нового , чого навчилися);
- демонстрація результатів досліджень;
- відповідь на запитання;
- використані інформаційні джерела.

4. Вимоги до оцінювання проєктів.

Оцінюючи результати проєктної діяльності учнів , слід сформулювати критерії оцінювання результатів роботи над проєктом кожного учасника:

- глибину розуміння та усвідомлення цілей проєкту та етапів роботи над ним;
- повноту висвітлення;
- логічність викладу;
- нестандартні підходи до рішення;
- оформлення інформації;
- комунікативну культуру;
- культуру мови під час презентації.

Формування цілісної картини світу у молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

1. Цілісна картина світу молодшого школяра.

Цілісна картина світу молодшого школяра - це динамічне відображення у свідомості дитини єдності духовного і матеріального буття, представлене як система знань, уявлень, емоцій, почуттів, цінностей, смислів про навколишній світ та місце людини в ньому, що формується на основі безпосереднього і опосередкованого сприйняття учнем дійсності у процесі пізнавальної діяльності. Згідно із сучасними науковими дослідженнями, цілісність картини світу визначається єдністю уявлень:

- про сутність і закономірності розвитку буття;
- про взаємозв'язок і взаємодію об'єктивного і суб'єктивного буття;
- про взаємозумовленості неживої і живої природи та людини з її біологічними і соціальними проблемами.

З погляду подібного змісту цілісна картина світу утворюється з таких складових: людина і космос, людина і природа, людина і щось (непізнане).

3. Формування цілісної картини світу.

Формування цілісної картини світу молодшого школяра є важливим завданням початкової школи, оскільки її пріоритетом була і залишається практична спрямованість змісту навчання, інтеграція знань, що дає змогу врахувати особливості психології молодших школярів - цілісність сприймання і засвоєння навколишньої дійсності. Лише освіта, яка формує достовірну наукову картину світу, може допомогти підростаючим поколінням орієнтуватися, розуміти навколишню дійсність та кожному сприймати себе як особистість. На особистісному рівні цінність формування цілісної картини світу полягає в тому, що вона є основою світогляду, важливою і необхідною передумовою становлення особистості й надає людині можливості повно і глибоко сприймати, розуміти навколишній світ, відводячи собі в ньому певне усвідомлене місце. Цей процес є насамперед пізнавальним, що спирається на розвиток пізнавальних інтересів, починаючи з дитячого віку.

Основою для формування цілісної картини світу в молодшому шкільному віці є розвиток основних психічних процесів уваги, пам'яті, уяви, мислення, які, в свою чергу, забезпечують повноцінне і глибоке сприйняття і пізнання дитиною навколишньої дійсності. Для молодшого школяра домінуючим у пізнавальному процесі є чуттєве сприйняття світу, проте активний інтелектуальний розвиток дає йому змогу не тільки відображати об'єкти, явища, процеси навколишнього світу, а й уявити взаємозв'язки їхніх ознак, властивостей і якостей, що вказує на те, що сприйняття пов'язане з мисленням. Уцілому інтегрований курс «Я досліджую світ» задовольняє пізнавальні потреби учнів, що зростають. Вони отримують можливість опанувати матеріал природничих і суспільно-гуманітарних наук, потрібний для цілісного і системного бачення світу в його найважливіших взаємозв'язках. Цей

матеріал сприяє формуванню в учнів компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самотійно чи у групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження. Важливою характеристикою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є розуміння принципів системності, наступності та інтеграції знань, формування цілісної сучасної картини світу в умовах зміни наукових концепцій.

4. Завдання формування цілісної картини світу.

Формування цілісної картини світу в дітей молодшого віку пов'язано з розв'язанням низки завдань:

- розвитком у них пізнавально-дослідницької діяльності;
- формуванням у дітей стійких екологічних уявлень;
- всебічним розширенням у них кругозору.

Показниками сформованості цілісної картини світу в молодших школярів можуть бути:

- стабільність, сталість або непохитність висловлених думок;
- віра у сприйняті і привласнені судження;
- упевненість і категоричність суджень;
- самотійне оцінювальне ставлення до об'єкта чи явища;
- емоційне відстоювання власної думки;
- відповідність висловлюваних суджень і вчинків, поведінки.

Навчальний курс «Я досліджую світ» спрямований не тільки на здобуття учнями знань про природу, людину та суспільство, а й на розуміння ними причинно-наслідкових зв'язків між предметами та явищами, закономірностей розвитку навколишнього світу, вагомості екологічного ставлення до нього. Вимогами до відбору навчального матеріалу є науковість і доступність. Основна спрямованість програми дослідно-практична. Форми навчання передбачають самотійну пізнавальну, дослідницьку діяльність учнів як індивідуальну, так і групову. Найважливішим засобом формування цілісного уявлення про навколишній світ є інтеграція різноманітної інформації (відомостей про різні елементи навколишнього світу) в рамках вивчення окремих тем, усього курсу, що відповідає інтегрованому характеру компетентності.

Отже, використання внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків, які сприяють цілісності результатів початкової освіти та переносу умінь у нові ситуації, забезпечують повноцінну реалізацію компетентнісного підходу в освітньому процесі. Власне, із цією метою різні освітні галузі об'єднано в єдиний інтегрований курс. Компетентнісний підхід під час вивчення навколишнього світу виражається в тому, що предметні знання учні отримують не у вигляді готових формулювань або моделей, а як результат власного пошуку, елементарної дослідницької та експериментальної діяльності. Молодші

школярі вчать думати, аналізувати, порівнювати, доводити свою точку зору і при цьому опановують необхідні знання про навколишній світ.

Формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу.

1. Етична поведінка молодших школярів.

У сучасних умовах розбудови Нової української школи гуманістична, особистісно-орієнтована система навчання й виховання є основою процесу етичного виховання.

Етична поведінка - це сукупність вчинків, дій людей, які відповідають нормам моралі, свідомості, порядку, що сформувалися у суспільстві або до яких воно прямує. Етика є однією з найдавніших філософських дисциплін, об'єктом вивчення якої слугують мораль, моральність, суспільні норми поведінки, звичаї.

Нині важливо навчати певних практик, що формують і розвивають у дітей самопізнання, етичне судження, критичний та емоційний інтелект, толерантність, комунікативність, автономність, творчі здібності тощо.

Етична культура оцінює людину з погляду її поведінки в житті, суспільстві, її моральності, гідності, порядності, дружби, кохання, бажання і вміння жити в злагоді з власною совістю і світом, позбавлятися гріховності, творити добро. Виховання етичної культури кожної людини потребує участі насамперед сім'ї, ЗМІ, держави, її лідерів, закладів культури та мистецтва. Головним призначенням етичної культури є накопичення, розвиток і вдосконалення усього того, що поліпшує життя людини, створює в суспільстві атмосферу гуманності, надихає на творчість.

2. Компоненти етичної культури.

Система виховання основ етичної культури школярів охоплює широкий спектр компонентів, головними з яких є:

- повсякденна методика «етичного заряду», що діє в системі вільного спілкування дітей на уроці, перерві, а також у позаурочний час. Методика передбачає поєднання етичної установки на доброзичливість і повагу в стосунках з іншими з формами запобігання конфліктним ситуаціям і гідного виходу з них;
- колективна позакласна діяльність з етичною спрямованістю, спеціально орієнтована на залучення всіх учнів до етичного діалогу, спілкування, взаємодії.

3. Основи етичного виховання.

Етичне виховання - процес цілеспрямованої систематичної взаємодії вихователя та вихованця з метою формування в учня системи моральних знань, почуттів, оцінок та поведінки згідно з етичними нормами і правилами.

Моделювання є потужною стратегією навчання. Воно складається з двох різних, але пов'язаних механізмів:

- те, що ми говоримо;
- те, що ми робимо.

Методологія навчання етичного виховання орієнтована на формування ставлення та цінностей, які ґрунтуються на конкретних життєвих ситуаціях, на протипагу запам'ятовуванню певної інформації.

Методологія моделювання етичної поведінки повинна мати такі характеристики:

- *демократизуюча* - чесне, прозоре та незаангажоване оцінювання є дуже важливим в освітньому процесі;
- *превентивна* - повинна дати можливість учням бути щасливими, живучи у світі, якому властиві зміни;
- *комунікативна* - призначена для заохочення та розвитку навички спілкування, діалогу.

Методологія етичного навчання регулюється низкою педагогічних настанов:

- безумовне прийняття вчителем усіх учнів. У класі та в школі не повинно бути нерівності між учнями з будь-якої причини. Усі люди рівні, і школа є ідеальним місцем для моделювання цього фундаментального права;
- етичну поведінку слід постійно пропагувати в класі та школі. Повага до інших є найвищою цінністю, з якої випливають такі: гідність, толерантність і партнерство.

Головною ідеєю, яка тісно пов'язана з повагою до інших, є сприяння гендерній рівності.

Основними методами етичного виховання є: приклад, переконання, заохочення, стимулювання, привчання, вправи, наслідування, виконання ситуативних завдань, аналіз і самоаналіз особистості своїх вчинків.

4. Умови формування зовнішніх проявів людської культури на уроках «Я досліджую світ».

На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» учитель створює умови для формування та застосування учнями зовнішніх проявів людської культури, таких як: вихованість, дотримання етикетних норм і правил спілкування, поваги до звичаїв, традицій.

Одним з найважливіших елементів, який школа може використовувати для виховання етичної культури, є шкільна дисципліна. Учні також повинні брати участь в обговоренні та реалізації шкільних правил.

Методи і прийоми етичного виховання:

- обговорення біологічної та соціальної сутності людини;
- показ ролі слова, мови у свідомій діяльності людей;
- формування уявлень про інстинкт (пояснення). Методи з безпосереднім вивченням людського організму (практичні);
- використання колективних методів роботи учнів;

- захоплива бесіда, бесіда з проблемними запитаннями, які потребують продуманої відповіді учнів;
- рольові ігри з правил поведінки.

Завдання етичного виховання:

- розуміння школярами сутності людини як істоти духовної, як особистості та індивідуальності;
- усвідомлення життя як найвищої цінності, розвиток почуття власної гідності, шанобливого ставлення до інших людей;
- розвиток в учнів прагнення до співпраці, до злагоди з іншими людьми, потреби робити добро, розвиток прагнення до любові і спілкування;
- засвоєння норм моралі та правил культурної поведінки.

Формування громадянської та історичної компетентностей молодших школярів при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

1. Зміст національно-патріотичного виховання.

Громадянське та національно-патріотичне виховання дітей молодшого шкільного віку є невід'ємним складником процесу формування громадянина, справжнього спадкоємця і продовжувача національних традицій з активною громадянською позицією. У Концепції Нової української школи зазначено, що випускники школи мають бути освічені, всебічно розвинені, відповідальні громадяни і патріоти, здатні до ризику та інновацій; вони поведуть українську економіку вперед у ХХІ сторіччі.

Важливою складовою національно-патріотичного виховання є ознайомлення учнів з досягненнями наших співвітчизників та їхнім внеском у світову скарбницю (зокрема, у сфери освіти, науки, культури, мистецтва, спорту), висвітлення внеску представників корінних народів та національних меншин України та громадян інших держав у боротьбу за державну незалежність і територіальну цілісність України.

Національно-патріотичне виховання це систематична і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій та в цілому освітнього процесу щодо формування у громадян високої патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Вітчизні, прагнення цілісності, незалежності України, сприяння єднанню українського народу, громадянському миру та злагоді в суспільстві.

2. Мета національно-патріотичного виховання.

Мета національно-патріотичного виховання конкретизується через систему виховних завдань:

- утвердження у свідомості й почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- культивування ставлення до військовослужбовця як до захисника України, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю патріотичного досвіду на основі уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися із соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування найкращих рис української ментальності, працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

3. Змістові аспекти патріотичного виховання.

Патріотичне виховання включає такі змістові аспекти:

- виховання поваги до прав, свобод і обов'язків людини;
- формування ціннісних уявлень про любов до України, її народу, до своєї малої Батьківщини;
- усвідомлення цінності й змісту понять: «служіння Батьківщині», «правова система і правова держава», «громадянське суспільство», «свобода й відповідальність», «совість», «гідність», «справедливість», «воля», «соборність»;
- формування та розвиток моральних уявлень про честь і гідність в контексті ставлення до Батьківщини, до українського народу, до родини тощо;
- формування та розвиток ціннісних уявлень про верховенство закону і потребу у правопорядку, суспільній злагоді й міжкультурній комунікації;
- підвищення рівня соціальної компетентності, активної громадянської позиції й патріотичної відповідальності за долю країни через участь у діяльності громадських об'єднань.

Для відбору змісту національно-патріотичного виховання варто користуватися відповідними принципами:

- принцип культуровідповідності передбачає, що виховання повинно ґрунтуватися на цінностях і традиціях національної та регіональної культур;
- принцип виховання в дії реалізується через продуктивну та соціально-проектну діяльність;
- принцип виховного змісту навчання;
- принцип поваги до особистості;
- принцип опори на позитив реалізується завдяки підтримці вчителем патріотичного самовизначення учня;
- принцип виховання в колективі.

Патріотизм як одна з найбільш значущих цінностей, є фундаментом державної будівлі, ідеологічною основою її життєздатності. Найпотужнішим інструментом в ідеологічному та патріотичному вихованні молодого покоління є оволодіння учнями громадянською та історичною компетентностями.

Громадянська компетентність - здатність людини реалізовувати свої права і свободи, поважати права і свободи інших громадян, розуміти власну відповідальність перед суспільством і державою за свої вчинки і вибір.

Формування активної громадянської позиції до відповідальності за своє життя, розвиток громади та суспільства, збереження навколишнього світу є одним із ціннісних орієнтирів для реалізації мети початкової освіти, що зазначено у Державному стандарті початкової освіти. Метою громадянської та історичної освітньої галузі є формування власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав, громадянської, історичної та інших компетентностей і свобод, осмислення зв'язків між минулим і сучасним життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії, поваги до прав і свобод людини, толерантного ставлення до оточуючих; набуття досвіду життя в соціумі з урахуванням демократичних принципів.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти з громадянської та історичної освітньої галузі для учнів початкової ланки формуються із загальних результатів навчання та розподілені у такі групи:

- встановлення зв'язків між подіями, діяльністю людей та її результатами в часі, пояснення значення пам'ятних для себе та інших громадян України дат (подій); орієнтування у знайомому соціальному середовищі, долучення до його розвитку, пояснення впливу природи та діяльності людей на нього;
- робота з різними джерелами соціальної та історичної інформації, аналіз змісту джерел, їхнє критичне оцінювання;
- узагальнення інформації з різних джерел, розповідь про минуле і сучасне;

- представлення аргументованих суджень про відомі факти історії та історичних осіб, а також про події суспільного життя;
- усвідомлення почуття власної гідності, діяльність з урахуванням власних прав і свобод, повага до прав і гідності інших осіб, протидія дискримінації та нерівному ставленню до особистості;
- усвідомлення себе громадянином України, аналіз культурно-історичних основ власної ідентичності, визнання цінності культурного розмаїття;
- дотримання принципів демократичного громадянства, активна участь у житті шкільної спільноти, громади і держави.

Формування установки на здоровий і безпечний спосіб життя та розвиток підприємницької компетентності.

1. Здоровий спосіб життя.

Концепція Нової української школи визначила найважливішу задачу діяльності педагогічних колективів: досягнення сучасної якості освіти. Невід'ємною частиною цього процесу є і збереження здоров'я учасників освітнього процесу.

Здоровий спосіб життя - це практичні дії, спрямовані на запобігання захворюванням, зміцнення всіх систем організму й поліпшення загального самопочуття людини.

Здоровий спосіб життя - це все в людській діяльності, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через посередництво діяльності з оздоровлення умов життя, праці, відпочинку, побуту.

Здоровий спосіб життя - активна діяльність людей, спрямована на збереження і зміцнення здоров'я як умови і передумови здійснення інших аспектів способу життя, на подолання чинників ризику виникнення і розвитку захворювань, на оптимальне використання в інтересах охорони і поліпшення здоров'я соціальних і природних умов та чинників способу життя.

Складові здорового способу життя стосуються всіх сфер здоров'я - фізичної, психічної, соціальної і духовної. Найважливіші з них - харчування (зокрема, споживання якісної питної води, необхідної кількості вітамінів, мікроелементів, протеїнів, жирів, вуглеводів, спеціальних продуктів); побут (якість житла, умови для пасивного й активного відпочинку, рівень психічної та фізичної безпеки на території життєдіяльності); умови праці (безпека не тільки у фізичному, а й у психічному аспекті, наявність стимулів і умов професійного розвитку); рухова активність (фізична культура і спорт, використання засобів різноманітних систем оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня фізичного розвитку, його підтримання, відновлення сил після фізичних і психічних навантажень).

2. Формування культури безпечного та здорового способу життя.

Формування культури безпечного та здорового способу життя базується на таких принципах:

- актуальності, що відображає нагальні проблеми, пов'язані зі здоров'ям дітей, гігієнічними, культурними, соціальними нормами і цінностями; забезпечує знайомство учнів з найважливішою гігієнічною інформацією;
- доступності, відповідно до якого молодшим школярам пропонують оптимальний для засвоєння обсяг інформації, який передбачає поєднання викладу гігієнічної інформації теоретичного характеру з прикладами й демонстраціями, що поліпшує його сприйняття. Використання ситуаційних завдань, з необхідністю вибору прийняття рішення, рольових ігор, інформаційного пошуку, малювання, моделювання драматичних сцен;
- позитивного орієнтування, відповідно до якого значна увага приділяється позитивним з погляду здоров'я стилям життя, їхньому сприятливому впливу на здоров'я;
- послідовності, що передбачає виділення основних етапів і блоків, а також їхню логічну послідовність;
- системності, що визначає постійний, регулярний характер, дає змогу засвоїти знання, які стосуються здоров'я, у вигляді цілісної системи;
- свідомості й активності, що спрямований на підвищення активності учнів у питаннях здоров'я. Це можливо лише в разі усвідомлення відповідальності за своє здоров'я та здоров'я оточуючих.

3. Основні завдання формування безпечного та здорового способу життя.

Основні завдання формування безпечного та здорового способу життя:

- формування уявлень про основні компоненти культури здоров'я та здорового способу життя;
- пробудження в дітях бажання піклуватися про своє здоров'я (формування зацікавленого ставлення до власного здоров'я) завдяки дотриманню правил здорового способу життя та організації здоров'язбережувального характеру навчальної діяльності;
- формування уявлень про раціональну організацію режиму дня, навчання і відпочинку, рухової активності, дотримання режиму дня;
- формування установок на використання здорового харчування; використання оптимальних рухових режимів для учнів з урахуванням їхніх вікових, психофізичних особливостей;
- розвиток потреби в заняттях фізичною культурою та спортом;
- розвиток готовності самостійно підтримувати своє здоров'я на основі використання навичок особистої гігієни;
- формування негативного ставлення до факторів загрози здоров'ю учнів (знижена рухова активність, куріння, вживання алкоголю, наркотиків та інших психоактивних речовин, інфекційні захворювання);

- формування умінь безпечної поведінки в навколишньому середовищі та найпростіших умінь поведінки в екстремальних (надзвичайних) ситуаціях;
- формування потреби дитини без страху звертатися до лікаря з будь-яких питань, пов'язаних з особливостями росту і розвитку, стану здоров'я.

4. Педагогічні умови формування установки на здоровий спосіб життя в учнів в умовах школи.

Педагогічні умови формування установки на здоровий спосіб життя в учнів в умовах школи:

- інформування учня про здоровий спосіб життя (організація інформаційного забезпечення);
- актуалізація емоційно-ціннісного ставлення учня до здорового способу життя;
- збагачення досвіду здорового способу життя школяра (залучення до здоров'язбережувальної діяльності).

У процесі формування в учнів навичок здорового способу життя вчителю доцільно керуватися такими пріоритетами:

- вірити в цінність кожної дитини;
- дотримуватись конфіденційності;
- надавати позитивну інформацію;
- бути радником, а не моралістом;
- поважати думку й позицію дитини;
- акцентувати увагу дитини на власних позитивних рисах, характеристиках і здобутках.

Здоров'язбережувальна інфраструктура освітнього закладу має охоплювати:

- відповідність стану та утримання будівлі та приміщень освітнього закладу санітарним і гігієнічним нормам, нормам пожежної безпеки, вимогам охорони здоров'я і охорони праці учнів;
- наявність і необхідне оснащення приміщень для харчування учнів, а також для зберігання і приготування їжі;
- організацію якісного гарячого харчування учнів, зокрема, гарячих сніданків;
- оснащеність кабінетів, фізкультурного залу, спортмайданчиків необхідним ігровим і спортивним обладнанням та інвентарем;
- наявність приміщень для медичного персоналу;
- наявність необхідного (в розрахунку на кількість учнів) і кваліфікованого складу фахівців, що забезпечують оздоровчу роботу з учнями (логопеди, вчителі фізичної культури, психологи, медичні працівники).

Джерела і література

1. Бойчук В. Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці до проектної діяльності майбутніх учителів . *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 71. № 3. С. 137–153.
2. Борбич Н., Казмірчук О., Хомярчук А., Левицький О. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів. «Вісник науки та освіти»: журнал. 2023. № 1(7). С. 372-383.
3. Видавництво Літера. Початкова школа. Я досліджую світ. 1 клас. URL: <http://surl.li/ekibo> .
4. Видавництво Літера. Початкова школа. Я досліджую світ. 2 клас. URL: <http://surl.li/ekibg>.
5. Видавництво Літера. Початкова школа. Я досліджую світ. 3 клас. URL: <http://surl.li/ekibr> .
6. Видавництво Літера. Початкова школа. Я досліджую світ. 4 клас. URL: <http://surl.li/ekibw> .
7. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Харків : Вид. група «Основа». 2011. 287[1] с.
8. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу». Київ : Видавництво «Алатон». 2019. 128 с.
9. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Розробки уроків з інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти (1-8 тижень). Київ : Видавництво «Алатон». 2019. 324 с.
10. Вправи для розвитку критичного мислення. URL: <http://surl.li/bjun>.
11. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас. авт.-упоряд. Н. В. Маценко, Н. В. Свір. Харків : Вид. група «Основа». 2018. 133 с.
12. Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник . Упорядник О. Рома. Київ : The LEGO Foundation. 2018. 44 с.
13. Грибанова О. Професійна підготовка студентів коледжів на основі технологій інтерактивного навчання. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2017. №2. С. 113–117.
14. Гущина Н. І. Нова українська школа: використання інформаційно-комунікаційних технологій у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта». 2020. 112 с.
15. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ : Генеза. 2020. 256 с. URL: <http://surl.li/ckqjc>.
16. Гільберг Т., Тарнавська С., Хитра З., Павич Н. Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ : Генеза. 2020. 240 с. URL: <http://surl.li/ekhqd> .

17. Електронні версії підручників 1-4 класи з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». URL: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/1-klas/ya-doslidzhuyu-svt/>

18. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі : посібник для вчителя / Т. Бакка, В. Голощапова, Г. Дегтярьова, Р. Євтушенко та ін.; за редакцією О. Волошенюк, Г. Дегтярьової, В. Іванова. Київ : ЦВП, АУП. 2017. 197 с.

19. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / О. В. Волошенюк, О. В. Ганик, В. В. Голощапова, Г. А. Дегтярьова, І. Б. Іванова, А. Ю. Кожанова, Г. Ю. Пиза, О. О. Шкребець, О. І. Янкович / за редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова. Київ : ЦВП, АУП. 2018. 234 с.

20. Навчально-методичне забезпечення для Нової української школи. URL: <https://svitdovkola.org/metodic> .

21. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 2017. 206 с. URL:

22. <http://surl.li/adrkv> .

23. Пометун О. Запитання на уроці: Навіщо? До кого? Як і про що? : метод. посібник для вчителів загальноосвітніх шкіл. Київ, 2019. 96 с.

24. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. Постанова КМУ № 87 від 21.02.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> .

25. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч». 2019. 336 с.

26. Хомярчук А., Цюняк О. Викладання предметів технологічної освітньої галузі (практикум з методикою): навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ. Видавець Кушнір Г.М., 2024. 176 с.

27. Хомярчук А. П. Інтеграція змісту навчання в Новій українській школі. «Актуальні проблеми науки, освіти і суспільства: досвід та перспективи»: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Дрогобич, 22 лютого 2023 р.): у 3 ч. Дрогобич: ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. С.74.

28. Хомярчук А. П. Проектна діяльність як інструмент впровадження STEM-освіти в умовах НУШ. «Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи»: збірник тез доповідей III міжнародної науково-практичної конференції (Луганськ, 20-21 березня 2023 року).

29. Хомярчук А. Актуальність використання STEM-технології в освітньому процесі. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії* : збірник матеріалів V Всеукраїнського відкритого науково – практичного онлайн-форуму, Київ, 20 вересня 2023 р. / за заг. ред. І. М. Савченко, В. В. Ємець. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2023, 404 с. С. 132-135.

30. Хомярчук А. Особливості формування екологічної культури молодших школярів засобами вивчення технологічної галузі. *Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали XIII наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 07 листоп. 2023) / упоряд.: Т. Й. Жалко, Ю.*

А. Луцюк, О. М. Галан. Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» - ВІППО, 2023. С.79-82.

31. Хомярчук Алла, Голя Галина. Формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх учителів крізь призму історико-мистецької спадщини». Журнал «Молодь і ринок». Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка. №10(230). 06.11. 2024. С. 149-155.

32. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник. Упорядник О. Рома. Київ : The LEGO®Foundation. 2018. 32 с.

33. Юрченко О. М. Інтегровані уроки тематичних тижнів. Лайфхаки для вчителя НУШ. Я досліджую світ. 1 клас. Харків : Вид. група «Основа». 2019. 141 с.